

TARİHTEN GÜNÜMÜZE TAŞINANLAR

Tüzel ATICI

Dr. Çankaya Üniversitesi, Ankara

Özet

Kültür, insanların önemli bir değeridir ve tarih, önemli bir kültür aktarıcısıdır. Etimesgut ilçesi doğal ve sosyal yönden Ankara ve çevresinin özelliklerini gösterir. Bu coğrafi yeri ve bağlantıları açısından olduğu kadar tarihsel ve kültürel açıdan da kendisini oldukça kuvvetli olarak belli eder.

Etimesgut'un kadim tarihi açısından Frigler dönemi, orta vadede Selçuklu ve Osmanlı dönemindeki Ahi teşkilatının oynadığı rol ve yakın tarihte Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan hemen sonra Etimesgut ilçesinin süratle gelişmesi bu incelemedeki ana hatları belirtir.

Tarihsel olgular gerek Anadolu, gerekse Türk tarihi açısından incelenmiştir. Bugüne yansıyan görünüm kültürel birikimin yüksekliğidir. Önceden beri, özellikle Türklerin Anadolu'ya yerleşmelerinden bugüne kadar, kültürel zenginlik artmıştır. Bu, Etimesgut İlçesinde bugün açık olarak görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Türk kültürü, Etimesgut, Ahiler, Cumhuriyet döneminde Ankara.*

Abstract

Culture is an important value of people, and history is an important transporter of culture. The Etimesgut district shows the characteristics of Ankara with its natural and social settings. In addition to this, Etimesgut strongly reflects historical and cultural aspects of Ankara.

As well as Phrygian period, which is substantial for Etimesgut's ancient history, Seljuk, and Ottoman Periods along with "Ahi" organization had an impressive effect on the development of Etimesgut. Besides the contribution of The Republic of Turkish impacts on the evolvement of Etimesgut district is undeniable.

Historical facts have been examined not only Anatolia but also Turkish history. The current situation reflected today is the result of cultural accumulation. In parallel with this, cultural wealth has been increased since the Turks settled in Anatolia. This prosperity is clearly seen in the Etimesgut District today.

Keywords: *Turkish culture, Etimesgut, Ahiler, Ankara during the Republican period.*

İsimler, gerek insanlar gerekse diğer şeyler, örneğin yöreler hakkında özet bilgi taşırlar. Etimesgut, tarihte Akmasız, Ahi Mesud ve günümüzde Etimesgut adıyla bir tarihi taşımakta ve modernliği temsil etmektedir.

Konuya yaklaşımda izlenen yöntem, uzunluk süresine bakılmaksızın, Etimesgut tarihinin belirli dönemlerinde günümüze taşınan değerleri özetleyerek bugün anlaşılmaya çalışılacaktır.

Bir tarih izleyicisi, Etimesgut'un doğal durumunun, coğrafi alanının Ankara ile olan yakın bağlantısını fark eder.

Günümüzde modern bir şehir olan Etimesgut, tarihte değişik isimler alan, bulunduğu bölgenin değeri ile kelimenin tam anlamıyla kültürel yönden yoğurulan bir yöredir. Her coğrafi mekân tarihsel açıdan bu kadar şanslı değildir.

Etimesgut'un da kapsamında bulunduğu tarih açısından, yer isimlerinden hareket edilerek, bu dönemlerden hakkında sadece arkeolojik kalıntılardan elde edilen bilgilerin bugüne ulaştığı Frigler dönemi, Ahiler dönemi ve Etimesgut adını aldığı Cumhuriyet'in kuruluş dönemleri ele alınacaktır. Bu dönemler içinde özellikle Etimesgut olarak, tabii içinde bulunduğu bölgenin de tarihte oynadığı rolü göz önüne alarak, belirtilen bu dönemlerde atılım, değişim, gelişme devrim her ne ile ifade edilirse edilsin, çağının çok ilerisinde büyük bir değişim geçirmiştir.

Hitit/Frig Dönemi

Tarihte Etimesgut'u da kapsayan Ankara ve çevresinde, Türkler tarafından vatan olarak tanımlanıncaya kadar Hititler, Frigler, Lidyalılar, Medler, Persler, Helenler, Galatlar, Romalılar, Sasaniler, Araplar, Bizans ve bir ara Moğollar hüküm sürmüştür. Burada sayılan devletlerle ilgili günümüze sadece Hitit, Frig ve Roma eserleri kalmıştır.

Türkler, bölgeye çok önceden yerleşmeye başlamış olmakla beraber, 1071 Malazgirt Zaferinden sonra kitleler halinde yerleşmeye başlamışlardır. Bu süreç de Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Danişmentogulları Beyliği (bir ara Bizans dönemi), Anadolu Selçuklu Devleti, Osmanlılar (bir ara Moğol işgali) ve tekrar Osmanlı İmparatorluğu dönemini kapsamaktadır. Bu tarihsel süreçten aktarılan kültürel eserler ise daha çok Ankara şehri içindedir.

Ankara şehri, yüzyıllar boyunca hemen hemen hiç değişmemiş eski bir çekirdek, bunu çepeçevre kuşatan ve hemen hepsi Cumhuriyet döneminde yapılmış bulunan yeni mahallelerden meydana gelir. Eskiden kalan (ve Etimesgut gibi) sonradan kurulmuş olan bazı semtlerse, şehrin etrafında gelişmiş bir banliyö meydana getirir (Meydan Laurusse,1969:536).

Kadim tarihe bakıldığında, 1861 yılında Kalaba'da bulunan ilk heykel ve 1928'de Etimesgut'ta bir höyükte bulunan aslan heykeli Hitit dönemini yansıtır.

Yine Etimesgut ve Sincan'daki höyüklerde bulunan keramik parçalarının Frigler döneminden olduğu belirlenmiştir (Erzen,2010:26). Frigler, Balkan kökenli bir halk olmalarına rağmen kısa sürede tamamen Anadolu'laşmışlardır (Akurgal,1989:191). Buradan konu açısından çıkarılacak sonuç, Etimesgut ve çevresinde, bu höyüklere gömülecek kadar önemli kişilerin yaşamış olduklarıdır. Buna göre bir değerlendirme yapılırsa, coğrafi konumu itibarıyla Etimesgut, çevresindeki Ankara ve Polatlı (Gordion) gibi önemli merkezlere bağımlılığını bugün olduğu gibi tarih boyunca da taşımıştır.

Üzerindeki organizasyonlar, devletler, imparatorluklar, hanedanlar değişse de; bu organizasyonlara göre daha uzun süre yaşayan toplumlar ve daha da uzun süre yaşayan coğrafya'da tarihi izler bırakılmaktadır.

Ahiler Dönemi

Etimesgut için bu iz bırakan toplum organizasyonlarından biri de Anadolu'nun Moğol işgali döneminde bağımsız ya da yarı bağımsız yönetilen Ahiler dönemidir.

Etimesgut ilçesinin adının Ahi ileri gelenlerinden Ahi Mesud'dan geldiği görüşü de Türk tarihi, kültürü ve gelenekleri açısından önem taşımaktadır. Bu görüşe göre, Etimesgut bölgesi tımarlık olarak Ahi Mesud'a verilmiştir.

Ahilik, Türk Milletinin sosyal bünyesinde önemli bir yer bulmuştur. Ahilik, Türk iş teşkilatında önemli bir yer işgal eder. Karahanlılar döneminde kurulmuş, Osmanlılarda Tanzimat dönemine kadar Türk esnaf ve işçilerini içine alarak bir düzen kurmuştur. Ahiler, yapıcı-satıcı Türk esnaf ve işçisine eşit bir hayat sağlamış, ekonomik gelişmeyi bir plana bağlamış, ticaret hayatının kazançlarını da disiplin altına almıştır (Şapolyo,2013:235). Bu tür yapılanma aynı zamanda nüfusu değişmeyen toplumdaki üretici-tüketici dengesinin kurulmasına ve kalitesinin korunmasına da hizmet etmektedir.

Ahilerin liderine Ahi (Ahu) Baba denir; bu liderler, esnaf ileri gelenlerinin seçimiyle (Şapolyo,2013:264) (bir yerde aristokratik bir seçimle) işbaşına gelirdi. Diğer bir deyişle Babalık babadan oğula geçmezdi. Bunun için Ortaylı, antik çağ şehir devletlerindeki cumhuriyet yönetimlerine atfen "Ahi Cumhuriyeti" ifadesini kullanmaktadır (Ortaylı,2016:256,295).

Ahilerin teşkilatlanma tarzı, Türklerin tarihteki "devlet kurma" konusundaki geleneksel yeteneklerini yansıtmaktadır. Belirli bir coğrafyaya yerleşmiş, üyelerini oluşturan insan topluluğu ve kurdukları (yerel) otoriteye bakılırsa siyaset bilimi ölçülerine göre "devlet" niteliği taşıyan bir organizasyondur. Bugün anlaşılan anlamda bir ulus-devlet değil, zaten adı da devlet, beylik ya da sultanlık değil; belirli sosyo-ekonomik amacı başarmak üzere oluşturulan bir kurum. Üretim ve ticari fonksiyonlar üzerine kurulmuş bir değerler sisteminden söz edilmektedir.

Bu kuruma saldırı önce tabiatın, 1500'lerin sonundaki iklim soğuması ve kuraklıktan; sonra ekonomik rekabetten, nüfus arttıkça organizasyon zorlanmasından gelmiştir. Kurulan yapıda, nüfusun değişmemesi, üretim-

tüketim dengesinin korunabilmesi gerekiyordu. Buna, küresel sanayileşmenin baskısı da eklenince gerek ekonomik gerekse sosyal problemler, Ahi kurumunun eski etkinliğini kaybetmesine yol açmıştır.

Fütüvvet, ahilik "adabı", yani belli ahlak ve davranış kuralları, yüzyıllar boyunca Anadolu Türk halkının milli karakterini belirlemiştir. Bugün sosyal antropologların Türk köy ve kasabalarında sıradan Türk insanının davranışları üzerinde tespit ettikleri özellikler olağanüstü bir konukseverlik, özveri ve dayanışma, büyüğe saygı, hırsızlıktan cinsel tacizden ve başkası aleyhinde kötü söz söylemekten dikkatle kaçınma (eline, beline, diline hâkim olma), yiğitlik vb. fütüvvetnâmelerde telkin edilen ideal insan sıfatlarıdır. Fütüvvet, ahilik, keza kasaba ve şehir nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan esnafın davranışlarını belirlemiştir. Ahiler gençlere alçakgönüllülük, sosyal dayanışma, özveri, ustaya itaat gibi esnaf lonca örgütünün gerektirdiği bir ahlak eğitimi verirlerdi (İnalçık, 2003: 56).

İşçilerin ahlaki-sosyal ve iş disiplini, fütüvvetnâmeler ve ahi yöneticilerince sağlanırken, şehrin üretim koşulları ve mal üretimi, esnaf teşkilatı ile devletin işbirliği yoluyla düzenlenirdi. Bu koşullar, siyasi iradenin her an esnafa müdahalesini gerektirirdi. Ortaçağın dış pazara mal göndermeyen kasaba ve küçük şehir ekonomisi, Osmanlı esnaf teşkilatını ve etik koşullarını belirlemiştir (İnalçık, 2003: 56-57).

Klasik iktisat teorisine göre, her ekonominin çözmesi gereken dört sorun vardır; üretim, tüketim, (bunlar dengeli olmak zorundadır), mübadele ve kazancın bölüşümü.

Küçük şehirde, yerel mal üretiminin şehir ihtiyacına göre ayarlanması gerekirdi. Talep sınırlıdır, bu nedenle fazla üretim fiyatın düşmesine ve esnafın zarara uğramasına yol açar. Noksan üretim ise, fiyatın fazla artışına: neden olur ve tüketicinin zararındır. Bu nedenle şehrin nüfusuna göre üretimin ayarlanması gerekir. İşte bu koşullar, kasabada esnaf teşkilatının temel ekonomik sistemini belirler. Ortaçağ esnaf teşkilatında her sınıf mal üreticisinin sayısı, yani üretimi şehrin nüfusuna göre ayarlanmıştır. Esnaf ustaları, esnafın seçiminden sonra padişah beratıyla tayin olunurdu. Devlet, genellikle beratlı esnafı desteklerdi. Böylece esnafı devlet arasında gittikçe

kuvvetlenen sıkı bir işbirliği ortaya çıktı. Osmanlıdan önce bu işlevi, şehirde esnafın lideri olan güçlü zengin ahi babalar yerine getirirlerdi. Mal kalitesini koruma, esnafın, çırak-kalfa-usta nizamı, imtihanlarla sağlanırdı. İç örgüt böylece devlet kontrolü dışında idi. Her esnaf kendi usta ve idarecilerini kendisi seçerdi (İnalçık, 2003: 56-57).

Selçuklu Sultanları Moğol egemenliği altında ülkede siyasi güç ve kontrolü kaybettiklerinden, şehirlerde ahiler, yalnız ekonomik-sosyal yaşamda değil, kamu güvenlik sorumluluklarını da yüklediler (İnalçık, 2003: 57).

Ahiliğe giren çıraklar kültür derslerini görüp, teknik öğretime de tabi tutulduklarından başka ayrıca askeri talim de görürlerdi. Ahilik sanatkârlar ordusu haline getirilmişti. Türk illerini kasıp kavuran işgalcilere karşı Gaziler teşkilatı ve bunu müteakip de Ahiler, Yiğit Alayları'nı kurmuşlardı. Silahları tüfek, kılıç, kalkan ve teberdi, bir kısmı süvari olarak akınlar yaparlardı. Ahi yiğit alayları eşkıyalara karşı koyduklarından, bunlar jandarmalık vazifesini görmekte idiler. Harp zamanında da savaflara iştirak ediyorlardı, Ahi Yiğit Alaylarından sultanlar da faydalanmışlardır. Osmanlı devleti kurulurken Ahi Yiğit Alayları Osmanlı'larla beraber savaflara iştirak etmişlerdi. Ertuğrul ve Osman Gazi ordusu içinde Ahiyanı Rum adıyla Ahi yiğit alayları, Bizanslılarla savaflara iştirak etmişlerdi. Osmanlı devletinin kuruluşunda da rolleri olmuştu. Çıraklığa giren her Ahi genci askeri talime tabi tutulmakta idi. Askerlik hocaları tarafından askerlik öğretilirdi, bu sebeple Ahi gençleri talimli ve silahlı idiler. Bunların mühim bir kısmı sanatla uğraşmakla beraber, cesur ve yavuz olanları askeri sınıfa alınmakta idi, yaşlılar askerlik yapmazlardı. Türklerin durmadan devlet kurmaları bu askeri teşkilata sahip olmalarından ileri gelmekte idi (Şapolyo,2013:284).

Ahilik geleneği, Tanzimatın ilanından sonra zayıfladı, Osmanlının son dönemlerine doğru tamamen terkedilmeye yüz tuttu. Ahi baba, nakib, duacı, çavuşlar kaldırılarak yerine (Kethüda)larla (Yiğitbaşılar) seçilmiştir. Kethüdahlık, esnafla hükümet arasında; Yiğitbaşılık da kethüda ile esnaf arasında aracılık yapmaktı. Ahiliğin yerine esnaf odaları kurulmuştur. Bu bir nevi (Avrupa geleneğinde bulunan, Ahiliğe göre daha dar anlamda olan) lonca idi. Avrupalılar bu esnaf loncalarına "Corporation" adını vermektedirler.

Bunlar belirli bir yerde aynı sanat kolunda geçimlerini temin eden esnaf arasında oluşan yardım ve dayanışma dernekleridir. Bunlar çırak, kalfa ve ustaları himaye etmekte idiler. Sonradan Avrupalılar Sanayi Sendikalarını kurdular. Avrupalıların bu loncaları ile Türk Ahilik teşkilatı arasında hiç bir benzerlik yoktur. Türk Ahiliği muazzam bir halk teşkilatıdır (Şapolyo,2013:284).

Cumhuriyet Dönemi

Etimesgut'un atılım tarihi yakın dönemde 1928'deki örnek köy uygulaması ile başlar. Örnek köyler, Ankara (Etimesgut dâhil), Yalova, Silifke ve Tarsus (İçel), Dörttyol (Adana)'da örnek çiftlikler kurulmak suretiyle hayata geçirilmiştir.

Ankara şehrinin ilk planı 1928 yılında H. Jansen tarafından yapılmıştır (Meydan Larousse,1969:536). 1928 yılı aynı zamanda Etimesgut'un örnek köy olarak seçildiği ve 1932 yılı nahiye olduğu tarihtir. Bu da şehrin ilk defa yapılan modernleşme planında Etimesgut'un da yer aldığı, yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nde umut bağlanan sembollerden birisi olarak Etimesgut'un da seçildiği anlamını taşımaktadır.

Türk Tarih Kurumu 1932'de kurulmuştur. Yapılan bilimsel araştırmalar, büyük oranda bundan sonra bugün anladığımız anlamda milli bir bakış açısına kavuşmuştur. Daha önceden gerek Türkçülük bakış açısıyla hareket eden düşünceleri topluma sunan Ortaasyalı Türk bilim insanlarının (İsmail Gaspıralı, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu gibi) gerek Süleyman Paşa gibi yurtsever devlet adamları ve gerekse Ziya Gökalp gibi Türk düşünce hayatına yol gösteren sosyologların fikirleri olsa da bütün bu düşünceler, henüz doğma aşamasındaki milliyetçilik bakış açısı olarak değerlendirilebilir. Genellikle bu düşünceler zaman zaman ferdi, etkileri kısıtlı, yönü açık, araştırmalardan çok hislere dayanmaktaydı. Tüm toplumun bakış açısını toplayabilen ve birlik beraberlik sağlamaya yönelik gelişme, Cumhuriyetin kurulduğu dönemde tarih inkılabı vasıtasıyla gerçek anlamda milliliğe kavuşarak başarılı olmuştur.

Bu bakış açısının 1928 yılında adı "Etimesgut" olan nahiyenin ismine yansıyan bu milliliktir. Örnek köy olarak yeniden yapılandırılması bu gelişimin bir tezahürüdür.

Ahilik geleneğinin zayıflaması, kültürel bir gelenek olarak toplumun hafızasından silinmesini gerektirmemekteydi. Bunun en güzel örneği Şapolyo'nun anlatımıyla Atatürk'ün Ankara'ya gelişinde kurulan "Seymen Alayı" geleneğidir (2003:281).

Seymen Alayı, zor günlerde, Ahilik terimleriyle "kızılca günlerde" kurulan, zor günlerin dayanışmasını gösteren veyahut milletçe kutlanan bir bayramda yapılan sembolik bir ritüeldir. Memleketin felakete düştüğü İstiklal Savaşı günlerinde Atatürk'ün Sivas'tan Ankara'ya geldiği 27 Aralık 1919 günü, Ankaralılar tarafından bir "Seymen Alayı" kurulmuş ve Atatürk'ü, Ankaralılar 3000 atlı ve 700 yaya seymenle büyük bir coşku ile karşılamışlardır.

Ankara'lılar, tarihin pek eski bir geleneğini yaşatmakta idiler. Buna Seymen düzülme adını vermektedirler. Bu geleneğin yalnız Ankara'da yaşamasına bakılırsa, bu alayın Ahilerden kaldığı kendiliğinden çıkar. Seymen alayı fevkalade günlerde delikanlılar milli elbiselerini giyerek ve ellerine kılıçlarını alarak yaya ve atlı bir alay teşkil etmeleridir (Şapolyo, 2013:281).

Seymen kelimesi yiğit, efe, atlı manasına gelmektedir. Esasen Ahi de yiğit demektir. Rumeli'de Seymen kelimesini muhafız, bekçi manasına kullanmaktadırlar. Bu kelimeye yakın bir de Sekban vardır. Osmanlı ordusunda askeri bir sınıfın adıdır. Batı Anadolu' da bir de Zeybek kelimesi yaşamaktadır ki, bunun da manası yiğit, cesur, kabadayı demektir. Zeybeklilerin hepsi Türkmen olduklarına göre bunların Ahi yiğit teşkilatı ile sıkı bir münasebeti olsa gerektir. Milli Mücadelede ilk defa dağa çıkan zeybekler ve efeler olmuştu. Yalnız bunlar başlarına Efe, gençlerine Kızan demektedirler. Bunlar da acı günlerde yeni bir devletin kurulmasına yardım etmişlerdir. Bu da bir Ahiliğin ananesinden başka bir şey değildir (Şapolyo,2013:282).

Seymen alayının Ahilerden kalma bir gelenek olduğu pek aşikâr olarak görünmektedir. Seymen alayını işçi, esnaf ve köylüler teşkil etmekte idi. Ahilerin kurdukları Ahi Yiğit Alayları Türk tarihinde pek önemli rol oynamıştır. Türk milletinin askerlik ruhu, esnaf teşkilatında da askeri bir sınıfın doğmasına sebep olmuştur.

Bir Oğuz geleneği ve bir ahilik izi olan Seymen düzülme olayı tarihte üç defa çok ihtişamlı olmuştur: Büyük Selçuklu İmparatorluğunda Selçuk Han seçildiğinde; Osmanlı'da Osman Gazi Han seçildiğinde ve Osmanlı imparatorluğu yıkılınca Atatürk'ün Ankara'ya gelişinde. Bu üç tarihi olayda da yeni devletler kurulmuştu (Şapolyo,2013:281). Bu ritüel, yeni devletin, Türkiye Cumhuriyeti'nin doğmakta olduğunu tarihsel olarak sembolize eden, kültürümüzün bir parçası, geleneklerimize işlemiş olan bir toplumsal reaksiyon göstergesiydi.

“Seymen geleneğine göre efeler toplandıktan sonra Hacı Bayram Camiine giderler. Burada bir kurban keserler, Kayyum dede Seymenlere bir dua eder” (Şapolyo,2013:282) ritüeline bakılırsa Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan 1920 yılında açılış törenini hatırlamamak elde değildir.

Sonuç

İnsanlar, isimleriyle anılırlar. İnsanların birbirine benzemek istemesi ve birbirinden farklılaşmak istemeleri, sosyoloji ve kültürel antropoloji bilim dallarının alanlarına girer. Bu benzeşme ve farklılaşma çelişkisi, toplumlar için de geçerli ise Etimesgut adı bunu “uyumlu” olarak ifade etmektedir.

Günümüzde de, geçmişte zaman zaman tanık olunduğu gibi, bir küresel-yerel rekabeti bulunmaktadır. Bu rekabette önemli olanın evrensellelikle, geleneksellik arasındaki dengenin kurulmasıdır.

Etimesgut, taşıdığı ismi ile temsil ettiği tarihsel misyonunu, küresel-yerel dengesinin en makul şekilde korunduğu, modernlikle geleneksellik arasındaki konumda göstermektedir.

Kaynaklar:

- AKURGAL, Ekrem. (1989). Anadolu Uygarlıkları (2. Baskı). İstanbul: Net Turistik yayınları
- Atatürk ve Etimesgut (2003). Ankara Ticaret Odası. Ankara.
- ERZEN, Afif. (2010). İlk Çağda Ankara (2. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu yayınları.
- İNALCIK, Halil ve RENDA, Gürsel. (2003). Osmanlı Uygarlığı. Ankara: T.C.Kültür Bakanlığı.
- Meydan Larousse Ansiklopedisi (1. Cilt). (1969). Ankara bölümü. İstanbul: Meydan Yayınevi.
- ORTAYLI, İlber. (2016). Türklerin Tarihi (1. Cilt). İstanbul: Timaş yayınları.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan. (2013). Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi. İstanbul: Milenyum yayınları.